

Nicholas Cronk

VOLTAIRE

EN FILOSOF FÖR
DEN BÄSTA AV VÄRLDAR

Översättning Lisa Sjösten

 fri tanke

Innehåll

Författarens tack	7
Illustrationer	8
Introduktion	10
1. En teaterns man	13
2. Den epikureiska poeten	31
3. Engelsmannen	47
4. Vetenskapsmannen	67
5. Hovmannen	80
6. Genèvebon	96
7. Aktivisten	112
8. Kändisen	137
9. Liv och eftermäle	152
En kronologisk översikt över Voltaires liv och verk	167
Referenser	171
Vidare läsning	178
Register	187

Introduktion

Att inte beundra Voltaire är enligt min uppfattning en av många former av dumhet.

Borges

Voltaire lämnar sällan sina läsare oberörda. Som person framstår han närmast som övermänsklig. Han var 1700-talets främsta litterära kändis, och hans berömmelse var sådan att det än i dag – 250 år senare – är svårt att separera individen från den ”bild” han så ihärdigt odlade. Under sitt långa 84-åriga liv hade han en mycket omfattande utgivning inom nästan alla litterära genrer, från vers till prosa, från fantastiska berättelser till politisk och religiös polemik. Den första fullständiga utgåvan av hans verk kommer att omfatta omkring 200 band, och ska enligt planen färdigställas i Oxford 2018. Han är en paradoxernas man – en ”modern” tänkare som vördade klassikerna; en person som hånade romangenren men i dag främst är ihågkommen som författaren till den satiriska romanen *Candide*. Även om Isaiah Berlin inte tvekar att kalla Voltaire för ”upplysningens centralgestalt” vill de flesta idéhistoriker inte gärna uttala sig om exakt vari hans originalitet som tänkare ligger.

En del av problemet handlar om tvetydigheten i den

franska termen *philosophe*, som kan avse både en filosof, i ordets vanliga betydelse, och en författare som sprider nya tankar och idéer. Den italienske upplysningstänkaren Pietro Verri sätter fingret på denna distinktion när han säger att "Bayle [1600-talsskeptikern] övertygade ytterst få människor; Rousseau, Voltaire, Diderot har slagit an en sträng hos långt fler. Läsare vill bli berörda ... , de måste ruskas om, och knuffas in på den rätta vägen." Voltaire lyckades alltid skaka om det traditionella tänkesättet. Han har skrivit att "den bästa effekten av en bok är att den får människor att tänka" – och man skulle kunna hävda att hans begåvning som kommunikatör och stilist var mer betydelsefull än hans originalitet som tänkare.

Voltaires namn har bland människor i allmänhet kommit att bli starkt förknippat med ett radikalt motstånd mot kyrkan och prästerskapet, i en sådan grad att den viktorianske Oxfordteologen Benjamin Jowett kunde skriva – en smula högtravande – att "civilisationen står i större tacksamhetsskuld till Voltaire än till alla kyrkofäder sammantaget". Detta betyder att Voltaire, särskilt i Frankrike, har varit en kontroversiell figur, lika hatad av fromma katoliker som älskad av fritänkande republikaner. Om man definierar upplysningen som den idérörelse som under 1700-talet introducerade tänkesätt som inte var beroende av religion och individens relation till Gud intar Voltaire utan tvekan en central position i det moderna sekulära samhällets framväxt.

Hans unika karriär har också något viktigt att säga om upplysningskulturen mer generellt. Det som är intressant för oss i dag är inte så mycket mannen som döptes till François-Marie Arouet, utan snarare hans alter ego, för-

fattaren Voltaire, som är hans skapelse; och samtidigt som det är svårt att kika in bakom masken är det alltför enkelt att gå i fällan och förväxla mannen med masken. Den här boken är därför en introduktion till hur en av upplysningstidens största kändisar skapades. Jag undersöker hur Voltaire ägnade hela sitt liv åt att testa olika roller, att finslipa olika författaruttryck, att tänka ut olika sätt att tala till och fångsla sin publik. Teatern utgör en stark metafor för hur Voltaire skapade och upprätthöll sitt liv som författare. Han är hela tiden medveten om att han står på scenen, och hela hans karriär kan betraktas som ett försök att fullända relationen till sin publik. Att beundra Voltaire är att beundra hans rolltolkning.